

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ
ДИРЕКЦИЯ УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

РЪКОВОДСТВО ЗА ДОМАШНО КОМПОСТИРАНЕ

СОФИЯ 2010

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	3
КАКВО Е КОМПОСТИРАНЕ?	4
КАКВО МОЖЕ И КАКВО НЕ МОЖЕ ДА КОМПОСТИРАМЕ ?	5
КАК ПРОТИЧА ПРОЦЕСА НА КОМПОСТИРАНЕ?	7
КОМПОСТИРАНЕ ВЪВ ФОРМАТА НА КУПЧИНА И В СЪДОВЕ	7
КОИ ФАКТОРИ ВЛИЯТ НА ПРОЦЕСА НА КОМПОСТИРАНЕ?	11
УСКОРИТЕЛИ НА ПРОЦЕСА КОМПОСТИРАНЕ	12
ФАКТОРИ НА ОКОЛНАТА СРЕДА	13
ПОЛЕЗНИ СВОЙСТВА НА КОМПОСТА	13
УПОТРЕБА НА КОМПОСТА	13
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ	15
НАЙ-ЧЕСТО ЗАДАВАНИ ВЪПРОСИ	16

ВЪВЕДЕНИЕ

Домашното компостиране е една от предпочитаните мерки, включени в общинските програми за управление на дейностите по отпадъците по отношение на биоразградимите битови отпадъци.

Компостирането при домашни условия често се счита за най-полезния от екологична гледна точка начин за справяне с битовите биоразградими отпадъци, тъй като намалява емисиите и разходите, свързани с транспортирането на компоста, гарантира внимателен контрол на използваните материали и увеличава осведомеността на потребителите по проблемите на околната среда.

В слабо населените райони, разделното събиране на отпадъците може да се окаже прекалено скъпо и домашното компостиране може да представлява по-добро решение.

Целта на това ръководство е домакинствата в България да получат основни представи за процеса компостиране. Всяка информация и споделен практически опит за процеса компостиране, ще бъде използвана при следващи редакции на ръководството.

КАКВО Е КОМПОСТИРАНЕ?

Домашното компостиране предлага възможност на домакинствата да оползотворяват голяма част от битовите си отпадъци (**остатъци от храна и градински «зелени» отпадъци**). Почти две трети от отпадъците, генерирани в домовете, се състоят от органични компоненти (цветя, стари плодове и зеленчуци, утайки от кафе, пакетчета от чай, черупки от яйца, слама, стърготини, сено, тревни изрезки, дървени вейки и др.), които се разграждат по естествен път.

Органичната част, подходяща за компостиране се състои от сурови хранителни и растителни отпадъци смесени при определено съотношение. Хартията и картонът също могат да се компостират. В процеса на компостиране те стават източници на органичен въглерод.

Компостирането е процес на разграждане на органичните отпадъци в присъствие на кислород, при който се получава еднороден кафеникаво-черен ронлив материал подходящ за наторяване на земеделските култури и за възстановяване на органичната материя в почвите. Процесът се извършва благодарение на различни видове микроорганизми, действащи в аеробна среда: бактерии, гъбички, актиномицети, водорасли, протозои, които присъстват естествено в органичната част на битовите отпадъци или могат да се добавят изкуствено за да се ускори процеса.

Най-важните факторите, които оказват влияние върху процеса са: наличието на **кислород, влага, съотношението между въглерод и азот, размера на частиците, киселинността на средата и температурата.**

ОПТИМАЛНИ УСЛОВИЯ ЗА КОМПОСТИРАНЕ	
КИСЛОРОД	>5%
ВЛАЖНОСТ	40-60%
СЪОТНОШЕНИЕ C:N	30:1
ТЕМПЕРАТУРА	32-60°C

КАКВО МОЖЕ ДА КОМПОСТИРАМЕ?

Отпадъците, които подлежат на компостиране се разделят на **хранителни отпадъци**, **“зелени” отпадъци**, съдържащи азот (N) и **“кафяви” отпадъци**, съдържащи въглерод (C).

Зелените са тези, които са свежи и влажни, а кафявите са сухи и съдържат повече въглерод (C).

“зелени” – богати на азот (N)	“кафяви” – богати на въглерод (C)	Хранителни отпадъци
Обелки от зеленчуци и плодове Стайни и градински цветя Прясно окосена трева Изсъхнали цветя Оборски тор Утайки от кафе Пакетчета от чай Свежо сено	Изушена трева и листа Слама Дървесни стърготини Слама Сено Вейки от клонки Хляб Макаронени изделия Картонени опаковки Черупки от яйца	Развалени плодове и зеленчуци Обелки от моркови, картофи, банани, динени кори, Животински остатъци Развалена храна от животински произход Коремни вътрешности от животни Остатъци от реколтата Хмел, ядки, черупки, надробени (напр. от мелници, прекаран хмел) Дрожди Развалено семе Тютюневи отпадъци Брашно/талаш

За да се получи качествен компост е необходимо “зелените” и “кафявите” отпадъци да се смесят и да бъдат в съотношение C:N = 30:1 или на 4 части C-въглерод добавяме 1 част N – азот.

Тъй като “зелените” отпадъци се разграждат бързо, а “кафявите” бавно, процесът на компостиране се забавя когато няма достатъчно “зелени” отпадъци. Когато количеството им се увеличи много в сравнение с “кафявите” отпадъци се увеличава количеството на образувания амоняк - газ с неприятна миризма.

Голяма част от кухненските и градинските отпадъци могат да се компостират, но има и такива, които не трябва да компостираме.

Отпадъци подходящи за компостиране	Отпадъци забранени за компостиране
<p>Обелки от зеленчуци и плодове (C:N=12-20:1) Остатъци от хляб Макаронени изделия Торбички от чай Утайки от кафе (C:N=20:1) Черупки от яйца Стайни и градински цветя Прясно окосена трева (C:N=19:1) Изушена трева и листа Слама (C:N=80:1) Дървесни стърготини(C:N=625:1) Картонени опаковки (C:N=150-200:1) Салфетки Вестници (C:N=170:1) Негланцирани рекламни брошури и диплянки Естествени влакнести материали и платнени остатъци от памук и вълна без примеси на синтетични влакна Оборски тор (C:N=20:1)</p>	<p>Месо, риба и кокали Млечни продукти Мазнини и масла Сготвена храна Изпражнения от домашни любимци Въглени и остатъци от изгорели въглища Остатъци от синтетични платове Пластмасови отпадъци Метали Заболели и инфектирани растения</p>

Хартията и картона първо се накъсват на малки парченца, навлажняват се и тогава се смесват с останалите материали.

За да се ускори процесът на компостиране използваните кухненски и градински отпадъци е добре да се смачкат, смелят, настържат или нацепят, тъй като размерът на частиците е един от основните фактори (материал, влага, въздух и размер на частиците), които влияят върху процеса.

КАК ПРОТИЧА ПРОЦЕСА НА КОМПОСТИРАНЕ?

Процесът на компостиране преминава през две фази: фаза на разграждане на органичната материя и фаза на зреене.

Първа фаза

Тя започва веднага след като кухненските и градинските отпадъци се натрупат на купчинка или се поставят в компостер. Осъществява се от аеробните микроорганизми, които консумират кислород, освобождават въглероден двуокис и произвеждат енергия, която повишава температурата на компостната купчинка. Температурата нараства много бързо през първите 12-48 часа и може да се повиши до 55-60° С. Възможно е температурата да се повиши още и да доведе до понижаване на активността на микроорганизмите. Затова е необходимо да се преобръща компостната купчина за да се осигури охлаждането на материала, а също така и за да се снабди с кислород. Тази фаза може да трае няколко седмици. Накрая на първата фаза вече се получава *пресен компост*.

Втора фаза

При тази фаза температурата стига до 40-45° С и започва да спада прогресивно като достига до температура малко над стайната. Тази фаза може да трае няколко месеца. В края на фазата на зреене се получава стабилизирани, т.е. *узрял компост*.

КОМПОСТИРАНЕ ВЪВ ФОРМАТА НА КУПЧИНА И В СЪДОВЕ

Компостирането може да протече като направите компостна купчина. Тя се приготвя лесно и не е необходимо специално оборудване. Може да изберете постоянно място в градината, където да компостирате в купчина. Мястото трябва да е сухо и равно. Купчината не бива да бъде изложена на пряка слънчева светлина и не трябва да е на ветровито място. Когато изберете мястото, отделете горния слой почва. Разкопайте и навлажнете мястото. Купчина компост се прави на слоеве, защото така е по-лесно да се получи добра смес от материали и равномерно разпределение на влагата във всеки слой. *Затова никога не смесвайте всички отпадъци наведнъж, а постепенно на слоеве, стъпка по стъпка.*

Стъпка 1

Съберете достатъчно материал за създаването на един кубичен метър-купчина. Материалът трябва да е в правилната пропорция в съотношение 30:1 въглерод-към-азот. Надробете всички груби материали за да имате повече място. Започнете купчината с 10-15 см. слой от **слама, хартия, листа или дървени стърготини**. Това е слой от материали с високо съдържание на въглерод.

Стъпка 2

Добавете 10-15-см. слой от **оборски тор, прясно окосена трева, обелки от зеленчуци и плодове, утайки от кафе пакетчета от чай, свежо сено**. Това е слой от материали с високо азотно съдържание.

Добавете 5-6 см. слой от кухненски отпадъци. След тях се добавя задължително допълнителен **тънък слой почва или дървени стърготини, листа, или стар компост** за да се предотврати появата на лоши миризми.

Разгледайте за шупливост на сместа.

Ако са използвани плътни материали като тор или мокри листа, трябва да се добавят дървени стърготини, слама или друг сух обемист материал за подобряване на шупливостта

Стъпка 3

Разбъркайте слоевете богати на азот и въглерод. Разбъркването на купчината ще достави необходимия кислород, ще осигури по-бързо компостиране и по-качествен компост. Ако се спазват необходимите условия компостирането може да протече до 3-4 месеца, ако процесът не се наблюдава необходимото време ще е 1 година.

Стъпка 4

Добавете вода. За да се получи качествен компост е необходимо, купчината да се поддържа влажна. Компостната купчина трябва да е направена така, че да отвежда валежите (отвеждането на дъждовната вода може да стане, когато купчината е със заоблен връх) и да задържа топлината. През горещите летни дни и през дните когато вали, покривайте купчината с непропусклив материал.

Направете тест за измерване на съдържанието на влага в компост като вземете част от него в ръка и стиснете с длани. За да е добра влажността при стискане трябва да паднат няколко капки вода.

Ако е необходимо добавете вода, но не забравяйте че прекалено много вода също не добре за компоста защото водата измива полезните вещества.

Стъпка 5

Продължете редуването на слоевете докато завършите купчината или запълните съда в който компостирате. Препорачителните размери на купчината трябва да са 1.2 м ширина, 1.2 м височина и 1.2 м дължина

В домакинствата най-често се използват компостери, тъй като е по-удобно, по-бързо и по-хигиенично. По-лесно е регулирането на температурата, влагата и притока на кислород и елиминира лошата миризма. Не е необходимо да се дават допълнително средства за компостери. Всеки може да сам да си направи компостер от налични материали в дома.

Подходящи съдове са :

- Обикновен дървен сандък
- В кошер за пчели
- Стар варел
- Съоръжения от телена мрежа

Компостер може да бъде направен и от рециклирана пластмаса или от повредени дървени палети.

Те се поставят направо на земята и на сенчесто място. На дъното на компостера се поставят дървени клони, за да се осигури достъп на въздух. След това се нареждат последователно “зелени “ и “кафяви” материали и хранителни отпадъци. След като се зареди компостера, материала трябва да се разбърква и да се овлажнява периодично.

Материалът, който се поставя, трябва да е на малки парченца, за да протече по-бързо процеса. Не трябва да се натрупва големи количества от един и същ материал. Компостът не трябва да е нито много влажен нито много сух. Ако е прекалено сух, трябва да се добавят още “зелени” материали” или вода, а ако е прекалено мокър, да се добавят “кафяви” материали и да се разбърка.

Листата могат да се добяват към останалия материал за компостиране, но когато са много, могат отделно да се компостират. Компостирането може да стане и в обикновено съоръжение от мрежа. Добре е листата да се намокрят добре, когато се поставят в съда. Полученият компост може да се използва за подобряване на физическата структура на почвата и повишаване на нейното плодородие. Компостът от листа се използва и като мулч. Мулчът е органичен материал – торф, компост, слама, дървесна кора и др., който се разполага около стъблата на растенията като покривен слой. Използва се за подтискане развитието на плевели и задържане на влагата, при заораване, може да се разпръсне над ливадата или над семената, може да се добави в саксите за цветя.

КОИ ФАКТОРИ ВЛИЯТ НА ПРОЦЕСА НА КОМПОСТИРАНЕ?

Кислород

За протичането на процеса компостиране е необходимо наличието на кислород. Така се стимулира процеса на разграждане на материалите от микроорганизмите. Колкото по-голямо е количеството на кислорода, толкова по-бързо ще се извърши компостирането. Това се постига като в компостната купчинка се внасят обемни материали например клони, които създават възможност за проветряване. Освен за осигуряване на повече кислород се препоръчва периодично разбъркване на компоста. Ако през първите две седмици разбърквате по-често компоста, то той ще стане по-бързо.

Процесът на компостиране може да протече и без кислород, но протича много бавно – анаеробно компостиране, при което се отделя неприятна миризма.

Организми

Процесът на компостиране се извършва благодарение на различни видове микроорганизми, които разграждат органичните материали в аеробна среда.

Най-активни при компостирането са бактериите, актиномицетите и гъбите като най-важните организми са бактериите. Актиномицетите са особено важни за формирането на хумуса. Те превръщат мъртвата материя в торфеноподобен материал.

Други организми, които влияят на процеса на компостиране са: гъбите, охлювите, бръмбари, мравки и червеи.

Влага

Влагата трябва да бъде между 40-70%. При по-голяма влажност процесът на компостиране протича по-бързо. Ако влажността е много висока се създава възможност за анаеробни /безкислородни/ условия. Ниската влажност също трябва да се избягва. Сламата и влакнестите материали осигуряват оптимално количество влага, необходима за доброто компостиране.

Температура

Температурата е важен фактор в процеса на компостиране. Микроорганизмите, когато разграждат органичната материя произвеждат топлина. Компостирането при температура 50-60° C е най-подходяща. Високите градуси унищожават патогенните микроорганизми и плевелните семена. Намалването на температурата в купчината преди материалът да се е стабилизирал означава, че намалява кислорода и трябва да се разбърка за да се добави въздух.

УСКОРТЕЛИ НА ПРОЦЕСА КОМПОСТИРАНЕ

Като естествен ускорител на компостирането може да се добавя готов компост. Ако има неразградени парчета в готовия компост, може да бъдат върнати обратно в компостера. Процесът на компостиране може да се ускори ако се добави пряско окосена трева.

За ускоряване на процеса компостиране могат да се ползват и активатори, които могат да се намерят и на българския пазар.

ФАКТОРИ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

Температура

Продължителността на компостирането зависи от температурата на околната среда. През пролетта и лятото за да се получи готов компост са необходими 3 - 4 месеца, а през есента и зимата - 9 месеца.

Вятър

Силният вятър намалява температурата. Когато компостираме в съдове намаляваме негативното въздействие на вятъра.

Валежи

Валежите оказват по-силно въздействие, когато се компостира в купчинка, тогава трябва да има дренаж в основата на купчинката или тя да е със заоблен връх, за да се оттичат дъждовните води.

ПОЛЕЗНИ СВОЙСТВА НА КОМПОСТА

Когато придобие тъмнокафяв цвят, стане ронлив и има миризма на пръст компостът е готов.

Компостът често се нарича **“черно злато”** за почвата. Той оказва положително влияние върху съдържанието на влага и органичните хранителни материали. Повишава обмяната на въздух и променя и стабилизира киселинността на почвата. Влияе благотворно върху микроорганизмите и растенията и подтиска болестите при растенията.

УПОТРЕБА НА КОМПОСТА

Компостът се използва в градината за повишаване на плодородието на почвата.

Използва се и като мулч или покривен слой. Мулчът се прилага късно напролет, когато почвата е влажна и топла. Това е повторение на процеса, който се случва в гората – листата опадат, разлагат се в почвата и се превръщат в тор. Процесът е бавен, но много ефективен.

Употребата на компоста включва още и изготвянето на саксийни смеси и използването му при рекултивиране на почви, замърсени с токсични вещества и тежки метали.

Компостът е подходящ за сухи площи, в които се отглеждат култури, нуждаещи се от по-голямо количество вода. Той намира приложение в цветни градини, поляни, общински площи и гробищни паркове.

ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

ПРОБЛЕМИ	ПРИЧИНИ	РЕШЕНИЯ
1. Компоста има миризма на развалени яйца	Отделяне на сероводород когато има недостиг на кислород O₂ в процеса на разлагане на материалите или прекалено много вода в компостиращата купчина.	Трябва да се достави кислород чрез интензивно обръщане на купчината с компост. Ако има много вода, добавете малко дървени стърготини.
2. Компоста има миризма на амоняк	Обикновено се получава при голямо количество богати на N-азот материали в сместа.(например изрезки от трева)	Добавете богати на С-въглерод материали (слама, сено) и разбърквайте сместа няколко дена докато миризмата изчезне.
3. Наличие на мухи около купчината с компост	Има хранителни остатъци на повърхността.	Разбъркайте сместа добре. Покрийте компоста с вейки от клонки или други градински отпадъци
4. Компоста привлича животни	В купчината компост има месо или други месни остатъци които не са добре покрити	Извадете месните остатъци от компоста.Покрийте компоста с вейки от клонки или други градински отпадъци
5. Компоста не се загрева достатъчно, не достига нужната температура	Купчината компост е твърде малка или твърде суха. Или ако е достатъчно голяма и влажна е необходимо да се добавят повече богати на N-азот материали	Купчината компост трябва да бъде най-малко 1м ³ . Ако не е я направете по широка. Ако не е влажна добавете вода и разбъркайте купчината. Добавете богати на N-азот материали , като тревни изрезки и/или хранителни остатъци
6. Купчината компост твърде бавно намаля обема си.	Най-вероятно съставките в сместа не са в правилната пропорция C:N=30:1. Възможно е да има недостиг на O ₂ -кислород.	Добавете влажни и богати на N-азот материали (отпадъци от плодове и зеленчуци) за да ускорите процеса на разлагане.

		Обърнете купчината за да добавите свеж въздух. Добавете зелени клонки и разбъркайте купчината, така ще създадете повече място за задържане на кислород в купчината.
7.Компоста представлява каша.	най- вероятно компоста е бил открит и дъжда е охладил сместа много бързо и по този начин се е прекъснал процеса на компостиране. Или има прекалено много богати на N-азот материали в сместа.	Покрийте компоста. Или добавете повече богати на С-въглерод материали

НАЙ-ЧЕСТО ЗАДАВАНИ ВЪПРОСИ

1. Защо да компостираме ?

За да разполагате с безплатен обогатител на почвата (компост), произведен от материали, които иначе бихте изхвърлили.

2. Колко дълго ще продължи компостирането ?

Това зависи от редица фактори, не само от годишния сезон. През пролетта и лятото процесът се ускорява от повишената външна температура. Ако започнете да компостирате през пролетта, ще са ви нужни около 3 месеца. През есента и зимата процесът се забавя, защото поради ниските температури повечето от организмите намаляват активността си. Ако стартирате през есента, процесът реално ще започне чак през пролетта и на вас ще са ви нужни 9 месеца, за да получите компост. Важно е да се отбележи, че компостерът може да продължи да се използва и през периода на "ниска активност", тъй като го запасявате с биоразградими материали за момента, в който микробиалната активност се повиши. В добре аериран съд, в който има баланс между "кафявите" и "зелените", влагата е оптимална и отпадъците са нарязани на по-малки парчета, материалите ще се разградят много по-бързо, отколкото когато един от тези фактори е пренебрегнат.

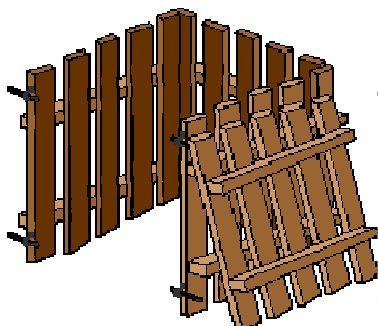

3. По какво да позная, че компостът ми е готов ?

Готовият компост е тъмнокафяв, подобен на почвата пласт, който се намира на дъното на съда. Може да съдържа някои неразградени компоненти, особено тези, които са били добавени цели. Те могат да се отделят и отново да се върнат в съда, за да продължат своето разграждане. Компостът може да е доста уплътнен, което е нормално, защото тежестта на поставения отгоре материал е сплескал всичко отдолу. Компостът може и да е доста мокър, което също не е тревожен факт. Чрез разрохкване на компоста с градинска вила скоро ще получите материал, готов за употреба.

4. Мога ли да си направя съд за компостиране ?

Да, можете. Много евтин съд за компостиране може да бъде направен, като се използват дървени палети, които евентуално ще постъпят на депото за отпадъци. Просто съединете три палета под формата на квадрат, като ги скрепите посредством болтове или с тел и към тях прикрепете четвъртия палет, който трябва да бъде подвижен като вратичка, за да можете да обръщате компост лесно когато ви се налага. Може да се съединят и няколко съда в обща система (като използвате 10 палета). Това дава възможност да се поддържат купове с различна зрялост и всеки да се обръща, когато е необходимо. Също така можете да използвате стари варели, бидони, дървени сандъци и др. Съд може да се изиде и от тухли – правят се три стени, а четвъртата липсва, за да се осигури достъп.

5. Трябва ли да пробивам отвори в съда ?

Това не е задължително, ако достъпът на въздух в съда е добър след преобръщане с вила. Много дупки ще подобрят вентилацията, но ще засилят изпаряването на ценната влага, при което във външния слой на компоста може да се образува по-твърда и суха кора. Освен това дупките пропускат въздух предимно в по-

външните слоеве, а активността и, съответно, нуждата от кислород е най-голяма във вътрешните слоеве.

6. Къде да поставя съда за компост ?

Съдът трябва да се постави на лесно достъпно място, директно върху почвата. Това ще позволи на червеите и другите организми да влязат в него. Инфилтратът, формиран от влагата и страничните продукти на разлагането, ще се отвежда в почвата. Добре е през зимните месеци да има директна слънчева светлина, но през горещите летни месеци компостерът трябва да се постави на сенчесто място.

7. Защо съдът ми за компост мирише неприятно ?

Това е може би най-често задаваният въпрос и съответно най-честата причина хората да се отказват от компостирането. Добре поддържаната купчина трябва да има приятен земен мирис. разрешението на този проблем е да се разгледа всеки един от елементите на компостиращия процес: **материали, влажност, въздух**. Ако в съда не достига кислород, процесът става анаеробен, компостиращите организми преустановяват своята работа и се заменят с други, които могат да се развиват при отсъствие на кислород. Страничен продукт от дейността на тези микроорганизми е мирис, подобен на този на развалени яйца. Решението е да се въведе въздух и така да се поднови дейността на "добрите" микроорганизми, а мирисът скоро ще изчезне. Излишната влажност също може да възпрепятства аерацията поради запушване на порите с вода и изтласкване на въздуха от тях. Големите нива на влажност като цяло се дължат на големите количества "зелени" материали. Излишната влага може да се абсорбира като се смесят "зелените" с повече "кафяви". Силният мирис на амоняк обикновено показва, че има твърде много "зелени" материали в съда за компост. При добавяне на "кафяви" балансът ще се възстанови.

8. Защо съдържанието на компостера ми е слузесто ?

Този проблем често е придружен с мириса, който коментирахме по-горе. Причината е добавянето на по-големи количества "зелени" материали. Бактериите, извършващи процеса на разлагане, са по-неефективни в отсъствие на "кафяви"

материали. Това е често срещан проблем през летните месеци, когато има по-големи количества "зелени" материали, които са по-богати на азот.

9. Трябва ли да употребявам химически активатори ?

Активаторите наистина ускоряват процеса и се продават в градинските центрове. Като цяло, те са богати на азот и други концентрирани количества от елементи, които се съдържат във всеки добре поддържан съд за компост. Препаратите на бактериална основа съдържат бактерии и ензими, които ускоряват процеса на компостиране. Тези микроорганизми също се съдържат в добре поддържания компост. Тези препарати са необходими, когато компостерът не е разположен направо на земята. Съществуват редица богати на азот съединения, които може да си набавите безплатно. Например: току-що окосената трева, копривата, утайката от кафе. Може би най-лесно достъпният активатор за компоста е човешката урина. Поради богатото си съдържание на азот и на други микроелементи, тя е била добавяна в купчините компост от векове. Ако се занимавате с биологично земеделие, за активизиране на компоста могат да се използват само смеси на базата на микроорганизми или растения, които не са биологично модифицирани.

10. Мога ли да добавям падналите есенни плодове в компоста ?

след това.

Да, можете. Но въпросът е точно до каква степен, в какви количества. Ако плодът може да се размаже преди да се пусне в съда, би се разградил много по-лесно. Тъй като плодовете са от групата на "зелените", следва да балансирате компоста, като добавите "кафяви" материали

11. Мога ли да изсия праха от прахосмукачката в компоста ?

Типичният прах от домакинствата се състои от частици човешка кожа, които биха се разложили. Но, разбира се, изкуствените влакна от синтетичните килими ще останат непроменени в готовия компост. Най-големият проблем е, че прахът е много сух и много трудно би се хидратирал. Ако не се добави вода, той може да погълне

много влага и ще наруши баланса. Така че, отговорът е да, но трябва първо добре да се намокри.

12. Могат ли да се слагат отпадъци от домашния любимец в компоста ?

Пригодността на животинските изпражнения за компостиране зависи преди всичко от това дали любимецът е месояден или вегетарианец. ***Котешките и кучешките отпадъци са напълно неподходящи и задължително трябва да се избягват.*** Понеже са резултат от преработка на месо, те ще привлекат конски мухи и техните ларви. Освен това могат да са заразени с болести, опасни за деца и бременни жени. За съжаление, не всички болестотворни организми могат да се унищожат в домашния компостер.

Материали от постелки, както и фекалии от тревопасни животни, например зайци и хамстери, са много подходящи за компостиране. Сламките, вестниците или дървените стърготини, напоени от един прекрасен активатор - урината, са пригодни за компостиране. Фекалиите могат да се разглеждат като добре преработени зеленчукови материали, които ускоряват разграждането на компоста. Дървените стърготини изискват дълго време, за да се разградят и, поради това, често остават непроменени в крайния продукт, но това не пречи на употребата им.

13. Аз нямам много "кафяви" материали. Какво да правя ?

Най-достъпен кафяв материал са вестниците и картоните. За компостиране могат да се поставят около десетина вестника. Те трябва да се разкъсат на ленти или отделните страници да се размачкат на топки, като е добре първо да се намокрят. Ако няма други "кафяви" материали, на няколко седмици може да се добавя около половината от един вестник.

Може да се постави обикновен кафяв картон, но преди това е препоръчително да се овлажни. Оцветени картонени кутии трябва да се избягват по съображения за токсичност на мастилата им.

14. Мога ли да компостирам пепел ?

Зависи от вида пепел. Трябва да се избягват остатъците от въглища и кокс, тъй като съдържат серен двуокис, както и пепелите от брикети от въглища, които съдържат химически вещества, подпомагащи горенето. Дървесната пепел или тази от чисти въглища са прекрасни източници на калий, но трябва да се добавят само в малки количества, понеже са силно алкални и може да повлияят на процеса на компостиране.

15. Мога ли да компостирам заболели растения ?

Простият отговор е не, защото е трудно да се поддържа висока температура, при която биха загинали болестотворните организми. Годността за компостиране зависи от самата болест. Тези болести, които се развиват само върху живи растения, могат да се компостират.